

OLYMPISCHE SPELEN

EEN HOORCOLLEGE OVER DE
GESCHIEDENIS VAN DE
SPELEN, VAN DE KLASSIEKE
OUDHEID TOT NU

Door Fik Meijer

Home Academy

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges en lezingen uit op audio-cd. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door de meest boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank.

Kijk verder op WWW.HOME-ACADEMY.NL

Uitgave: Home Academy Publishers
President Kennedylaan 19
2517 JK Den Haag
Postbus 17111
2502 CC Den Haag
Tel: 070 - 3607613
Fax: 070 - 3455199
E: info@home-academy.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen i.s.m. boekhandel selexyz Kooyker te Leiden en de Rijnlandse boekhandel te Oegstgeest.

Opname: Sandro Ligtenberg (Leiden, januari 2008)
Leo Oostenbrug (Oegstgeest, april 2008)
Stem inleiding: F.C. van Nispen tot Sevenaer
Muziek: Cok Verweij
Mastering: Frits de Bruijn
Vormgeving: ruth.bos@wxs.nl
Productie en vermenigvuldiging: MediaMotion B.V.

© Copyright 2008 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 978 90 8530 104 2
NUR 77

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervaelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.

De Olympische Spelen hebben nog een lange weg te gaan, maar helaas zullen ze ook aan kritiek blijven blootstaan. Een suggestie: misschien moet het IOC maar eens overwegen de Spelen iedere vier jaar in Griekenland te houden, dan zijn problemen zoals die zich nu ten aanzien van China voordoen voorgoed van de baan.

Aanbevolen literatuur

M.I. Finley en H.W. Pleket, *Olympische Spelen in de Oudheid*, Amsterdam 2004

A. Marandi, *Olympie. Jeux Olympiques*, Athene 1999

W.J. Raschke (red.), *The Archaeology of the Olympics*, Wisconsin 1988

U. Sinn, *Das Antike Olympia. Götter, Spiel und Kunst*, München 2004

H. Sancisi-Weerdenburg & Th. Van Maaren (red.), *The Magic of Olympic Fame. Flashbacks to the History of the Games*, Utrecht 1996

J. Swaddling, *The Ancient Olympic Games*, Londen 2004

D. Young, *The Modern Olympics: A struggle for Revival*, Baltimore 1996

D. Young, *A Brief History of the Olympic Games*, Oxford 2004

de oudheid. De Amerikaanse atleet James Thorpe werd toen gediskwalificeerd wegens vermeend professionalisme. In de oudheid zou dit niet hebben kunnen gebeuren.

In de nog maar 112 jaar oude geschiedenis van de moderne Olympische Spelen werd het evenement al drie keer vanwege een oorlog (1916, 1940 en 1944) afgelast. In de Oudheid gingen de Spelen altijd door. Er werd een 'godsvrede' afgekondigd, waardoor atleten, trainers en toeschouwers veilig naar Olympia konden reizen en na afloop van de Spelen naar huis konden terugkeren. Uitsluiting van deelname kwam in de oudheid nauwelijks voor, maar bij verscheidene moderne Spelen zijn landen van deelname uitgesloten. De verliezers van de Eerste Wereldoorlog (Duitsland, Oostenrijk, Turkije, Hongarije en Turkije) mochten niet deelnemen en na de nederlaag in de Tweede Wereldoorlog werd Duitsland samen met Japan opnieuw geweigerd.

De Spelen hebben inmiddels ook een lange geschiedenis van politieke boycots achter zich. Velen herinneren zich nog de Nederlandse boycot in 1956 (samen met Spanje en Zwitserland) van de Olympische Spelen in Melbourne vanwege de Russische inval in Hongarije. Het wapen van de boycot is daarna nog vele malen gebruikt door landen die het niet eens waren met besluiten van het IOC of met de politieke koers van het organiserende land. Een absoluut dieptepunt was de inval in 1972 van de Palestijnse organisatie Zwarte September in het Olympisch dorp van München. Elf Israëlische atleten werden gedood.

OLYMPISCHE SPELEN

Een hoorcollege over de geschiedenis van de Spelen, van de Klassieke Oudheid tot nu

Door Fik Meijer

Inhoudsopgave

Inleiding	5
H1. De oude Olympische Spelen: een eerste verkenning	6
H2. Het programma	7
H3. De atleten en hun reputatie	9
H4. De accommodaties en de toeschouwers	10
H5. De aanloop naar de moderne Olympische Spelen	12
H6. De moderne Olympische Spelen: van Athene tot Peking	13
Aanbevolen literatuur	15

FIK MEIJER

Prof. dr. Fik Meijer is emeritus hoogleraar Oude Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, vertaler en schrijver. Hij schreef o.a. *Paulus' zeereis naar Rome*, *Keizers sterven niet in bed*, *Gladiatoren* en *Vercingetorix*. Bij Home Academy is eerder van hem het hoorcollege *Klassieke Oudheid* verschenen.

te bereiken. Aanvankelijk was hij gereserveerd over de ideeën van Zappas en Brookes en had hij zijn bedenkingen over de door hen voorgestelde herinrichting van de Olympische Spelen, maar hij veranderde van mening en trok het idee van nieuwe Spelen naar zich toe. Uiteindelijk leidde het ertoe dat in 1896 de eerste moderne Spelen in Athene konden worden gehouden.

H6. De moderne Olympische Spelen: van Athene tot Peking

De Winterspelen niet meegerekend zijn de Olympische Spelen al vijftientig keer gehouden, telkens in een ander land. Ze hebben veel discussiestof opgeleverd, niet alleen op die punten waarop ze afwijken van de oude Spelen, maar vooral omdat de Spelen steeds meer een onderdeel van de internationale politiek zijn geworden. Alle Spelen, van Athene tot Peking, worden kort behandeld, met hun hoogte- en dieptepunten. Aanvankelijk zag het er niet naar uit dat de Spelen zo'n grote uitstraling zouden krijgen, want de Spelen van 1900 in Parijs waren zeker geen succes en het heeft niet veel gescheeld of de Olympische Spelen zouden niet meer hebben plaatsgevonden. Af en toe worden vergelijkingen gemaakt met de oude Spelen. De Olympische Spelen van 1912 in Stockholm laten zien dat het IOC in die dagen de ideologie van de oude Spelen uit het oog had verloren en een amateurisme predikte dat niets te maken had met de gedachten hierover in

geving leverde problemen genoeg op. De meeste toeschouwers huurden een tent of sliepen onder de sterrenhemel. Alleen de allerrijksten wisten tegen woekerprijzen een bed in een hotel of huis te bemachtigen. Pas in de derde eeuw v.Chr. werd de situatie iets beter. Er werden gastenverblijven en hotels gebouwd, maar die waren zeker niet toereikend om alle bezoekers onderdak te verschaffen.

H5. De aanloop naar de moderne Olympische Spelen

In dit college wordt het ontstaan van de moderne Olympische Spelen behandeld. Centraal staat de vraag of Pierre de Coubertin, wiens naam zo nadrukkelijk met de instelling ervan verbonden is, ook werkelijk de eer toekomt de grondlegger van die Spelen te zijn. Vóór hem waren er namelijk al twee Grieken en een Engelsman geweest die ideeën voor nieuwe Spelen hadden ontwikkeld. De eerste was Panagiotis Soutsos die in 1833 in enkele gedichten opriep tot een renaissance van het oude Griekenland compleet met een herinrichting van de Olympische Spelen. Zijn ideeën werden overgenomen door Evangelis Zappas, die zelfs aan de basis stond van Spelen in Athene in 1859, en door W.P. Brookes die in Engeland in 1866 eveneens spelen organiseerde. Pas na 1880 kwam De Coubertin in beeld. In dit college wordt uitgelegd hoe hij ernaar streefde wedstrijden te laten houden onder de aristocratische jeugd van Europa en welke tactiek hij heeft gevolgd om zijn doel

12

Synopsis van het hoorcollege over de Olympische Spelen

Inleiding

De geschiedenis van de Olympische Spelen gaat terug tot 776 v.Chr. Toen werden volgens de antieke auteurs voor het eerst officieel Spelen ter ere van Zeus gehouden. Plaats van handeling was Olympia, gelegen in de landsreek Elis in het noordwesten van de Peloponneos. Meer dan duizend jaar waren de Olympische Spelen het grootste sportfestival van de oude wereld, totdat de christelijke keizer Theodosius de Spelen verbood. In de negentiende eeuw werden zij opnieuw tot leven gewekt en in 1896 konden de eerste moderne Spelen in Athene worden gehouden.

Nu zijn de Olympische Spelen niet meer weg te denken uit ons leven. Juist omdat ze van zo grote betekenis zijn geworden, staan ze bloot aan kritiek als het IOC (Internationaal Olympisch Comité) of een organiserend land een beleid voert dat in de ogen van velen de toets der kritiek niet kan doorstaan. De felle protesten tegen de Chinese onderdrukking van Tibet en de schending van mensenrechten hebben laten zien dat de Olympische Spelen zijn uitgegroeid tot meer dan het grootste sportfestival ter wereld.

In zes colleges behandelt Fik Meijer de oude en de moderne Spelen en stelt herhaaldelijk de vraag aan de orde wat er van de oude Spelen nog is terug te zien in de moderne Spelen en welke grote verschillen er in de loop van de twintigste eeuw zijn ontstaan.

5

H1. De oude Olympische Spelen: een eerste verkenning

Toen de eerste Olympische Spelen plaatsvonden, was er in Olympia niet meer dan een open vlakte. Een echt stadion ontbrak, de lange sprint van 192 meter werd gehouden op een open vlakte. Een naburig heiligdom van Zeus wees deelnemers en toeschouwers de weg er naar toe. Pas in de eeuwen daarna kreeg Olympia geleidelijk een ander aanzien. Rond de nieuwe tempel van Zeus verrezen een echt stadion, een paardenrenbaan, een gymnasium en gastenverblijven. Ruim duizend jaar bleef Olympia het schitterende decor van het grootste sportfestijn van de klassieke oudheid. Na de verovering van Griekenland door de Romeinen werd alles nog mooier, nog indrukwekkender. Een aantal Romeinse keizers was zo onder de indruk van wat er in Olympia gebeurde, dat ze niet alleen als toeschouwer aanwezig waren, maar ook geld schonken voor de bouw van tempels en accommodaties om hun naam duurzaam met Olympia te verbinden. In de derde eeuw na Christus ontkwam ook Olympia niet aan de politieke en economische crisis die het Romeinse rijk teisterde. De organisatoren hadden minder geld tot hun beschikking, met als gevolg dat het stadion in verval raakte. De genadeklap voor de Olympische Spelen kwam ruim een eeuw later, rond 390, toen de christelijke keizer Theodosius een edict uitvaardigde waarin alle heidense cultusvieringen in het Romeinse rijk werden verboden. Spelen ter ere van Zeus waren niet verenigbaar met het geloof in de ene ware God. De Olympische Spelen behoorden tot

6

festival is terug te zien aan de grote bouwactiviteit die in die periode plaatsvond. Het stadion, het grote raadsgebouw, waar de atleten bij aanvang van de Spelen de Olympische eed aflegden, en de Tempel van Zeus werden uitgebouwd en verfraaid.

In de volgende eeuwen ging de bouwactiviteit gewoon door. Koning Philippus van Macedonië was als Macedoniër de eerste niet-Griek (zelf dacht hij daar anders over) die een rond gebouw in het heilige tempelgebied van Zeus liet oprichten, met daarin beelden van Zeus, hemzelf en zijn familie. De Romeinen toonden na de verovering van Griekenland in 146 v.Chr. een grote interesse in de Olympische Spelen, maar bemoeiden zich pas echt met het bouwbeleid in Olympia in de keizertijd. Augustus (27 v.Chr.-14 na Chr.), Nero (54-68), Domitianus (81-96) en Hadrianus (117-138) hebben hun sporen in Olympia nagelaten. In de derde eeuw raakte Olympia geleidelijk in verval en na het verbod op de Spelen werd veel marmer en steen voor andere doeleinden hergebruikt.

Er wordt vermoed dat in de hoogtijdagen meer dan veertigduizend mensen de Spelen bijwoonden. Toen de Romeinen het in Griekenland voor het zeggen hadden gekregen, kwamen er misschien nog meer. Supporters moesten er veel voor over hebben om de prestaties van hun helden met eigen ogen te kunnen aanschouwen. Tijdens de wedstrijden zaten ze op harde houten banken of stonden op een van de hellingen rondom het stadion. Na de wedstrijden konden ze nauwelijks uitrusten: alleen al het vinden van een prettige slaapplek in de om-

11

mochten niet deelnemen. Toch zijn ze wel in Olympia in actie gekomen, op hun eigen festival. Hun Spelen werden georganiseerd ter ere van Hera, de echtgenote van Zeus. Het programma was met slechts één onderdeel, een stadionloop van 160 meter, zeer bescheiden. De deelnemers streden in drie leeftijdscategorieën. Ze liepen met loshangende haren, in gewaden die tot over de knieën reikten en de rechterschouder tot vlak boven de borst bloot lieten. Het waren heel vaak vrouwen uit Sparta die de overwinning behaalden. Zij probeerden hun mannen en zoons te imiteren met een bijna militair aandoend trainingsprogramma. Vrouwen uit Athene kwamen minder vaak in actie. In die stad werd een publiek optreden van vrouwen niet erg op prijs gesteld.

De meeste atleten zijn in de vergetelheid weggezakt. Enkel zijn aan de anonimiteit ontkomen doordat over hen gemythologiseerde verhalen in omloop kwamen die tot op de dag van vandaag laten zien hoezeer de helden een plaats kregen in de verbeelding van de mensen. De prestaties van enkele van die beroemde atleten, Arrichion, Phayllos, Cleomedes en Milon, worden nader belicht.

H4. De accommodaties en de toeschouwers

In de zesde en vijfde eeuw v.Chr. groeiden de Olympische Spelen uit tot een bindmiddel van alle Grieken. De populariteit van het grootste

de voltooid verleden tijd.

De ruïnes werden later overspoeld en bedekt met modder van de rivieren Alpheios en Kladeo. Eeuwen bleef het stil rond Olympia, maar vanaf de negentiende eeuw hebben archeologen stukje bij beetje Olympia blootgelegd. Het is te weinig voor een compleet beeld van het oude Olympia, maar voldoende om ons te laten zien hoe in Olympia sport en religie op een unieke manier samengingen.

H2. Het programma

De eerste Olympische Spelen, met alleen een stadionloop van 192 m. duurden niet langer dan een dag. Vijftig jaar lang veranderde er niets, maar nadat in 724 v.Chr. de dubbele stadionloop (*diaulos*) aan het programma was toegevoegd, gingen de organisatoren gericht zoeken naar verdere uitbreidingen. Vier jaar later werd de langeafstandsliep (*dolichos*), waarbij de atleten meer dan tien keer heen en weer liepen, als nieuw onderdeel toegevoegd. In 708 v.Chr. werd er voor het eerst geworsteld en werd de vijfkamp (discuswerpen, speerwerpen, verspringen, hardlopen en worstelen) geïntroduceerd. Twintig jaar later werden bokswedstrijden op het programma gezet en kort daarop, in 680 v.Chr., wagenrennen. Veertig jaar later kwamen er paardenraces bij en het *pankration*, een combinatie van worstelen en boksen. In de jaren daarna werden er nog wel nieuwe nummers geprogrammeerd, maar alleen de

in 520 v.Chr. voor het eerst gehouden *hoplitodromos*, een hardloophwedstrijd voor soldaten in volledige wapenuitrusting, werd een vast onderdeel van het programma.

De Olympische Spelen duurden vanaf toen vermoedelijk zes dagen, maar anders dan je zou verwachten waren de verschillende wedstrijdonderdelen geconcentreerd op slechts drie dagen. De overige hadden een andere bestemming. Niemand, atleet of supporter, verloor namelijk uit het oog dat de Spelen ter ere van Zeus werden gehouden. De eerste dag had met de plechtige processie, de eed van de atleten en een strijd tussen trompetters een ceremonieel karakter. Op de tweede dag werden er wedstrijden gehouden voor jonge atleten die nog niet toe waren aan het grote werk, maar van wie verwacht werd dat ze in de toekomst tot Olympische kampioenen zouden uitgroeien. Een dag later begonnen de grote wedstrijden en werden in de ochtend de hippische nummers, wagenrennen en paardenraces, afgewerkt op de grote renbaan, zuidoostelijk van het grote stadion. In de middag verplaatsten de toeschouwers zich naar het stadion om getuige te zijn van de vijfkamp. Laat in de avond werd er een groot offer gebracht voor de mythologische held Pelops. De vierde dag was geheel gereserveerd voor Zeus, met op het grote altaar een offer van de gastheren uit Elis. Honderd stieren gingen daar in rook op. Daarna was er een grote feestmaaltijd voor officials en atleten. Pas op de vijfde dag kwamen de atleten en vechtsporters in actie. Eerst werden de loopnummers en de vijfkamp afgewerkt, vervolgens de vechtsporten en ten slotte de solda-

tenloop. Op de zesde dag waren er geen wedstrijden meer, dan vond de huldiging van de atleten plaats. In een lange stoet trokken de winnaars naar de tempel van Zeus, waar ze hun prijs, een krans van takken van de heilige olijfbom, kregen uitgereikt. Dat was het officiële einde van de Spelen. Daarna barstte een groot feest los.

H3. De atleten en hun reputatie

De eerste atleten waren vermoedelijk uitsluitend afkomstig uit de aristocratie, maar toen in de Griekse wereld meer mensen de kans kregen sport te beoefenen, kwamen zij uit alle delen van de bevolking. Het ging de atleten uitsluitend om de winst, een eervolle tweede plaats bestond niet in de competitieve samenlevingen van de oudheid. En de leuze 'deelnemen is belangrijker dan winnen', waarvan de grondleggers van de moderne Spelen deden voorkomen of die iets met de oude Spelen te maken hadden, kwam in het vocabulaire van de Grieken helemaal niet voor. In de loop der tijd kwamen er professionele atleten die goed verdienden aan hun prestaties. Op de Olympische Spelen en op de andere kransspelen (de Isthmische, Pythische en Nemeïesche) werden geen geldprijzen uitgekeerd, maar ze konden hun faam wel te gelde maken op de prijsspelen die overal in de Griekse en later in de Romeinse wereld werden georganiseerd.

De Olympische Spelen waren een mannenaangelegenheid. Vrouwen